

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Anette Lõhmus

**Eesti rände- ja rahvastikupoliitika avalik
diskursus: vastukaja Eesti inimarengu aruandele
2016/2017**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Alar Kilp, PhD

Tartu 2018

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

..... /töö autori allkiri/

Kaitsmine toimub/kuupäev/ kell/kellaeg/
...../aadress/ auditooriumis/number/.

Retsensent: /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /amet/

LÜHIKOKKUVÕTE

Antud bakalaureusetöö eesmärk on kaardistada rände- ja rahvastikupoliitikateemaline avalik diskursus 2016/2017 Eesti inimarengu aruande „Eesti rändeajastul” valguses, kus käsitletakse Eesti rände, rahvastikumuutuste, hargmaistumise, lõimumise, identiteedi- ja kultuurimuutuste temaatikat avatud maailmas. Avaliku diskursuse kaardistamine toimub läbi diskursusanalüüsi, mille aluseks on ajakirjanduses ilmunud arvamused artiklid, mis viitavad inimarengu aruandele ja selle põhisõnumitele.

Töö keskseks uurimisküsimuseks on, millised aruandes kajastatud teemad kõnetasid avalikkust rohkem ning mis jäid tähelepanuta sõltuvalt diskursuste osapooltest. Samuti vaadeldakse, kuidas on inimarengu aruandel õnnestunud täita oma põhieesmärgi ehk olla suunanäitajaks otsustajatele poliitikas ja majanduses. Töö käigus kirjeldatakse inimarengu aruande teoreetilis-poliitilist konteksti läbi rände- ja rahvastikutrendide, riiklike arengukavade ja programmide ning teooria baasi. Diskursusanalüüsi asetamine antud konteksti võimaldab süvitsi analüüsida arvamused artiklites esitatud vaateid, probleemipüstitusi ja lahendusi.

Rände- ja rahvastikupoliitika avalikku diskursuse kaardistamisel inimarengu aruande põhjal selgusid kolm peamist suunda – vastukaja Eesti inimarengu aruandele ja senisele rahvastikupoliitikale, sisserände mõju majandusele ning eesti- ja venekeelse elanikkonna segregatsioon. Need kõnetasid avalikkust rohkem kui hargmaistumine ja kultuurimuutused. Segregatsiooni võib pidada teravaimaks probleemiks rahvastikupoliitikas, kuna selle käsitlemise puhul väljendusid arvamused artiklites selgelt vastuolulised vaated erinevate lahenduste osas. Vaadeldes riiklike arengukavasid- ja programme ning arvamused artikleid, saab väita, et inimarengu aruanne on täitnud oma põhieesmärgi, ning osutunud suunanäitajaks mitmetele algatustele poliitmaastikul. Näiteks osalesid aruande autorid Eesti rahvastikupoliitika aluspõhimõtete koostamisel kuni aastani 2035. Üheks eesti rahvastiku- ja rändepoliitika tuleviku suunaks võib analüüsi tulemusel pidada just teaduspõhisust.

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	5
1. INIMARENGU ARUANNE TEOREETILIS-POLIITILISES KONTEKSTIS.....	7
1.1. Rände ja rahvastiku trendid	7
1.2. Eesti inimarengu aruanne	9
1.3. Teooria.....	11
1.4. Riiklikud poliitikad.....	14
2. METOODIKA: DISKURSUSANALÜÜS	18
2.1 Allikad	18
3. TULEMUSED: VASTUKAJA EESTI INIMARENGU ARUANDELE.....	20
3.1 Üldine vastukaja inimarengu aruandele	20
3.2 Majanduslik edu ja rahvastikumuutused	22
3.3 Eesti- ja venekeelse elanikkonna segregatsioon.....	24
KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED.....	28
KASUTATUD KIRJANDUS	31
Summary	37

SISSEJUHATUS

Eestis ja laiemalt maailmas on rahvastiku- ja rändepoliitika teemad muutunud aktuaalseks tänu mitmetele teguritele. Euroopa rändepoliitikat ja selleteemalist avalikku diskursust on väga tugevalt mõjutatud 2015. aastal alanud rändekriis. Rahvastikupoliitika ülemaailmne aktuaalsus on tingitud arenenud riikide madalast loomulikust iibest, kus rahvaarv kasvab tänu rändele, mitte sündimuse tõusule. Samaaegselt on arenguriikides Aasias ja Aafrikas toimunud rahvastiku plahvatuslik kasv tänu sündimuse ning keskmise eluea tõusule. Seega suur osa rändevoogudest liigub just arenguriikidest arenenud riikidesse, näiteks rändekriisi valguses Aafrikast Euroopasse. Eesti kontekstis on rändeteemalise arutelu keskmes kindlasti majandusränne. Varasematel aastatel on rändediskursusest suure osa moodustanud kohaliku tööjõu väljaränne paremal majanduslikul järjel olevatesse riikidesse. Tänu stabiilsele majanduskasvule on tekkinud avalikku arutellu uus suund, mille põhjuseks on tööjõu puudus erinevates sektorites nagu näiteks info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ning ehitus. Peamisteks küsimusteks on, mil määral ja millistel alustel tuleks välistööjõudu kaasata. Seni pole immigratsioon Eesti üldist iivet kasvutrendile suunanud (Eesti Statistika Amet 2017, 41), kuid toimumas on potentsiaalne rändepööre. Lisaks tekitavad sellised sündmused ühiskondlikku arutelu Eesti kui väikeriigi kultuuri ja keele hoidmise keerukusest rändeajastul.

Rahvastiku- ja rändepoliitikateemaline debatt sai Eesti meediamaastikul uue hoo 2017. aasta juunis, kui ilmus Eesti Koostöö Kogu poolt väljaantav Eesti inimarengu aruanne (EIA) 2016/2017. Tegu on Eesti teadlaste poolt koostatud raportiga, mis kirjeldab riigi sotsiaal-majanduslikku arengut. Selle eesmärgiks on näidata suunda otsustajatele poliitikas ja majanduses. EIA 2016/2017 pealkirjaga „Eesti rändeajastul” kirjeldab rändeajastu mõjusid Eesti rahvastikule. Avalikus diskussioonis sai aruanne eriti palju tähelepanu tänu ühele põhisõnumile – sisserändeta ei jää Eesti rahvaarv püsima. Aruanne juhib tähelepanu sellele, et Eesti riik peab otsustama, kuidas juhtida rännet endale kasulikus suunas.

Antud bakalaureusetöö eesmärgiks on rände- ja rahvastikupoliitika teemalise avaliku diskursuse ehk arutelu kaardistamine 2016/2017 Eesti Inimarengu Aruande „Eesti rändeajast” valguses. Diskursusanalüüsiks kasutatakse ajakirjanduses ilmunud arvamuskirjeldusi ja -avaldusi. Kuna EIA-s oli kaetud valdav osa rände- ja rahvastikupoliitikas esinevatest kitsaskohtadest, tuleviku ohtudest ja potentsiaalsetest lahendustest, annab see teaduspõhise ja kompaktse aluse antud teemade avaliku kajastuse uurimiseks. Kaardistades avalikku diskursust lähtudes EIA-st näeme, millised aruandes kajastatud teemadest kõnetasid avalikkust rohkem ning mis jäi tähelepanuta. Eeldatavasti kajastati rohkem teemasid, mis on ka varasemalt ühiskonnas aktuaalsed olnud, näiteks eesti- ja venekeelse elanikkonna lõimumisega seotud probleemid. Samal ajal kaugemas tulevikku suunatud teemad, nagu näiteks hargmaisusest tulenevad väljakutsed, võivad avalikus diskursuses tahaplaanile jääda. Arvamuskirjelduste analüüsi asetamine teoreetilis-poliitilisse raamistikku võimaldab vaadelda, millised analüüsitava teemad osapooltest ja mis põhjustel on avatumad või suletumad EIA-s välja pakutud meetmetele ning meelesstatud optimistlikumalt või pessimistlikumalt praeguste rahvastiku- ja rändepoliitika suundade osas. Autor eeldab, et suurimad vaadete erinevused tulenevad arvamuskirjelduste autorite poliitideoloogilistest seisukohtadest. Töö teiseks eesmärgiks on analüüsida, milline koht on EIA-l poliitiliste otsuste kujundamisel, mis on aruande üks peamistest eesmärkidest. Arvestades rände- ja rahvastikutemaatika üldist aktuaalsust on EIA-l potentsiaalselt oluline roll tulevikupoliitika mõjutamisel just teaduspõhisuse perspektiivist.

Bakalaureusetöö esimeses osas luuakse teoreetilis-poliitiline raamistik, mis pakub hilisemas diskursusanalüüsis taustsüsteemi ja üldist konteksti. Esimeses osas käsitletakse inimarengu aruande teoreetilis-poliitilist konteksti – statistilist informatsiooni rändetrendidest ja rahvastiku hetkeolukorrast ning prognoosidest, valdkonnaga haakuvaid teaduskirjeldusi ja riiklike arengukavasid ning programme. Lisaks tutvustab autor töö esimeses osas 2016/2017 aasta EIA teemaderingi ja põhiolemusi, mis on aluseks hilisemale diskursusanalüüsile. Teises peatükis on kirjeldatud töö metodoloogiat ja diskursusanalüüsi etappe. Kolmandas osas esitletakse diskursusanalüüsi tulemusi ning tõlgendatakse lähtuvalt esimeses peatükis loodud raamistikust.

1. INIMARENGU ARUANNE TEOREETILIS-POLIITILISES KONTEKSTIS

Teoreetilis-poliitiline raamistik on hetkeolukorda kirjeldav ja loob diskursusanalüüsi jaoks taustsüsteemi. See võimaldab paremini mõista rände- ja rahvastikupoliitika teemalisi avalikke diskursuseid ning nende positsioone. Konteksti moodustavad statistiline informatsioon rändetrendidest ja rahvastiku hetkeolukorrast ning prognoosidest, valdkonnaga haakuvad teadusartiklid ja riiklikud arengukavad ning programmid. Lisaks tutvustab autor EIA „Eesti rändeajastul” teemaderingi ja põhisõnumeid, mis on aluseks hilisemale arvamusartiklite diskursusanalüüsile.

Rahvusvahelise rändena käsitleb töö autor inimeste alalist ühest riigist teise elama asumist. Rändepoliitika on rändeprotsesse mõjutavate meetmete kogum, mis keskendub eelkõige sisserändele ja selle reguleerimisele. Need meetmed hõlmavad endas majanduslikke, õiguslikke, kultuurilisi, julgeolekualaseid ja muid aspekte (Tammaru, Eamets, Kallas 2017, 43-44). Võrreldes teiste rahvastikuprotsessi mõjutavate poliitikavaldkondadega (nt pere- ja tervishoiupoliitika) on rändepoliitika toime rahvusvaheline, mõjutades nii lähte-, läbirändekuigi ka sihtriike. Rändepoliitika peamiseks väljakutseteks on terviklike lahenduste leidmine pidevalt muutuvate rändeprotsesside haldamiseks. See eeldab erinevate poliitikavaldkondade meetmete läbimõeldud ja koordineeritud rakendamist ning pidevat kohandamist uutele olukordadele.

1.1. Rände ja rahvastiku trendid

Käesolevas töös kasutatakse statistilist informatsiooni rändetrendidest ja rahvastiku hetkeolukorrast ning prognoosidest taustinformatsioonina. See loob baasi erinevate osapoolte vaadete ja välja pakutud lahenduste analüüsimiseks laiemas kontekstis.

Eesti rahvastiku olukord on muutunud ja rahvaarvu vähenemine on pidurdunud. Alates riigi taasiseseisvumisest on esmakordselt rändesaldo viimased kolm aastat järjest olnud positiivne. 2017. aastal oli positiivne rändesaldo rekordiliselt suur – Eestisse saabus 5258 inimest rohkem kui siit lahkus. Sealhulgas olid peaaegu pooled saabujatest Eesti kodakondsusega isikud ehk tagasirändajad (Statistikaamet 2018). Sellised suundumused tekitavad küsimuse, kas toimumas on rändepööre ja Eestist on saanud sisserännumaa. Statistikaameti (2017) sõnul on viimase kolme aasta jooksul toimunud suunamuutust veel vara rändepöördeks nimetada. Eesti inimarengu aruande raames uuriti rändepööret ja välisrände suundumusi 2000-2015 aastatel ja järeldati, et rändepööret võib pidada üsna tõenäoliseks. Siiski nenditi, et eestlaste jaoks seisneb rändepööre väljarände ülekaalu vähenemises ja pigem nullilähedase rändesaldo kujunemises (Tammaru, Eamets, Kallas 2017, 42).

Eesti on välispäritolu rahvastiku osakaalult Euroopas teisel kohal – 15% elanikest on sündinud väljaspool riigi piire, kõrgem on see number vaid väikeriigis Luksemburgis (46,7%) (Eurostat 2017). Eurostat (2017) toob olulise tegurina Eesti puhul välja, et suur hulk välispäritolu elanikest on endised Nõukogude Liidu kodanikud ja praegused halli passi omanikud, kes on pikalt siin elanud. Seega on Eesti rahvastikupoliitika ajalooliseks pagasiks ja üheks peamiseks väljakutseks venekeelse elanikkonna lõimimine eestikeelsega. Kuna lõimumistemaatika on läbi aegade olnud ajakirjanduses populaarne, võib eeldada, et sellest kirjutakse ka EIA kontekstis.

Praegu on Eesti rahvastiku arengus periood, kus välisränne tasakaalustab loomuliku iibe miinust, kuid sellega pole rahvastiku vähenemise probleem lahendatud, kuna sisserändajate arv pole piisav, et hoida ära tööealise elanikkonna vähenemist. Statistikaameti (2017) sõnul on positiivne, et Eesti on sisserändajatele atraktiivseks muutunud, kuid hoiatatakse, et sisserände kaudu rahvaarvu suurendamine on rahvastikukriisi edasilükkamine. Eurostati (2018) prognoosi kohaselt on vahemikus 2016-2080 naturaalne (sündidest ja surmadest tulenev) kumulatiivne rahvastikumuutus Eestis -237 000 inimest, kumulatiivseks

netomigratsiooniks pakutakse 63 000. Seega 2080. aastaks on Eestis 1 140 000 inimest, mis on 174 000 vähem, kui 2016. aastal.

Rahvastiku vananemine ei ole probleemiks ainult Eestis, vaid kogu Euroopas. Eurostat (2018) prognoosib, et 2080. aastaks kasvab rahvastiku mediaanvanus 4,2 aastat võrreldes 2015 aastaga, kus mediaanvanuseks oli 42,4. Samuti näitavad antud prognoosid vanemaealise elanikkonna proportsionaalset kasvu tänu madalale suremusele, mis avaldab survet kahanevale tööealisele rahvastikule ühiskonna ülalpidamiseks. 2080. aastaks on Euroopas ühe vanainimese kohta vähem kui kaks tööelist (Eurostat 2018). 21. sajandil ootavad Euroopat märkimisväärsed rahvastikumuutused, sest sisserändeta väheneks kontinendi rahvaarv sajandi lõpuks rohkem kui 190 miljoni inimese ehk enam kui veerandi võrra (Tammaru, Eamets, Kallas 2017, 22). Kuna tegu on rahvusvahelisel tasemel väga olulise teemaga võib eeldada, et ajakirjanduses käsitletakse rahvastikumuutuseid ja nende mõju majandusele ka EIA kontekstis. Eurostati (2018) andmetel toimub 2080. aastaks Euroopa rahvastikuarvu suurenemine seega just migratsiooni arvelt. Samal ajal, kui sündide ja surmade arvelt väheneb rahvaarv 56 870 000 inimese võrra, suurendab kumulatiivne netomigratsioon rahvaarvu 65 521 000 inimese võrra – prognoosi järgi elab 1. jaanuaril 2080 Euroopas 5 187 890 000 inimest (Eurostat 2018).

1.2. Eesti inimarengu aruanne

2017. aasta juunis ilmus Eesti Koostöö Kogu poolt välja antav Eesti inimarengu aruanne (EIA) 2016/2017, mille teemaks oli „Eesti rändeajastul”. Tegu on Eesti teadlaste poolt koostatud raportiga, mis kirjeldab riigi sotsiaal-majanduslikku arengut. Selle eesmärgiks on näidata suunda otsustajatele poliitikas ja majanduses. EIA metoodika vastab rahvusvahelistele standarditele ja põhineb ÜRO Arenguprogrammi inimarengu aruannetel, mille alusel on võimalik võrrelda inimeste elukvaliteeti erinevates riikides (Eesti Koostöö Kogu 2017).

2016/2017 aasta aruande põhiidee tuleneb arusaamast, et nüüdisajastu on digi- ja rändeajastu transpordi ja tehnoloogia areng ning avatud piirid paljude riikide ja regioonide vahel on eemaldanud rändelt nii füüsilised kui ka poliitilised tõkked. Teemaderingi kuuluvad küsimused, kuidas on muutunud heaolu mõõdetuna inimarengu indeksiga viimasel 25 aasta jooksul, millised on uued rändesuundumused Eestis, millised muutused on toimunud Eesti kogukondades välismaal ja mida see Eesti arengu jaoks tähendab, millised uued väljakutsed kaasnevad lõimumisega ja Eesti rahvastiku, keele ning kultuuri arenguga praeguses avatud maailmas digi- ning rändeajastul (Tammaru, Eamets, Kallas 2017, 10). Antud teemad on ühiskonnas olnud aktuaalsed ka enne EIA ilmutamist, seega võib eeldada, et aruanne andis avalikule arutelule hoogu ja sisukust juurde. 2016/2017 EIA jaguneb 5 suuremasse teemablokki ja igaüks neist sisaldab 5-6 artiklit, mille autoriteks on Eesti tunnustatud teadlased. Käsitletud teemadeks on ränne ja rahvastikumutused Eestis ning Euroopas, hargmaistumine, sisseränne ja lõimumine, identiteedi- ja keelemuutused ning Eesti kultuurimuutused avatud maailmas. „Eesti rändeajastul” 7 põhisõnumit on järgmised (Tammaru, Eamets, Kallas 2017, 10-11):

- Vaatamata suurele heaolu kasvule, valitseb Eestis suur majanduslik ebavõrdsus ja jõukuse poolest ollakse teistest Euroopa riikidest maha jäänud.
- Eestis toimub rändepööre. Ebavõrdsus põhjustab väljarännet Soome ja teistesse EL riikidesse, kuid heaolu kasv on kaasa toonud ka sisserände kasvu, eriti väljastpoolt EL riike. 2015 aastal ületas saabujate arv lahkujate arvu esmakordselt 25 aasta jooksul.
- Tänapäeva Eesti on hargmaine ning see muudab meie arusaama rändest ja lõimumisest.
- Eesti- ja venekeelse elanikkonna sotsiaalsed sidemed on puudulikud, kuid suurenev sisseränne asetab selle uude valgusesse. Erirahvustest elanikkonna sidemete tugevnemisele aitab kaasa eesti keele tähtsustamine ja suhtluse toetamine.
- Eesti rahvastik ei ole sajandi lõpuks praegusest väiksem, kui sündimus suureneb ja siia saabujaid on rohkem kui lahkujaid. EIA koostanud teadlased soovivad

panustada pere- ja rändepoliitikasse. Lähemal ajal tööealise rahva arvukus siiski väheneb, seda leevendab mõõdukas sisseränne ja inimvarasse panustamine.

- Euroopa riikide kogemus oskus- ja lihttööliste sisserände soosimisel on näidanud ajutist edu, millega kaasnevad pikaajalise probleemid ühiskonnas.
- Avar käsitlus ja tehnoloogiliste võimaluste kasutamine tagab väikeste keelte ning kultuuride püsimise rände- ja digiajastul.

1.3. Teooria

Euroopa riikide elanikkonna vananemine ja pagulaskriis on mõjunud positiivselt rahvastiku- ja rändepoliitika teemaliste teadusartiklite arvukusele. Antud valdkond on hetkel populaarne Euroopa ja ka muu maailma teadlaste hulgas. Süüria sõja valguses keskendutakse peamiselt kriisikolletest pärit uussisserändajate mõjule Euroopa majanduses ja poliitikas (Damoc 2016; Greenhill 2016). Lähis-Idast ja Põhja-Aafrikast pärit põgenikud panid Euroopa Liidu ja liikmesriikide migratsioonipoliitika proovile. Selle tõttu ilmnesid ka puudujäägid, mida on üritatud jooksvalt lahendada näiteks kvoodipoliitikaga. Timothy J. Hatton (2017) tõi oma uuringus välja, et Euroopa kontekstis on antud poliitikavaldkonna peamiseks probleemiks asüülitaotlemise süsteem – see julgustab põgenikke võtme ette ohtlikku merereisi ning seab eelisolukorda need, kellel on selleks võimalus. Pikas perspektiivis peaks Euroopa Liidu eesmärgiks olema spontaanse asüüliotsimise süsteemi arendamine terviklikuks ümberasustamispoliitikaks, mida toetab süsteemne humanitaarabi kriisikollete läheduses ja lõimumist soodustav tugivõrgustik sihtriikides (Damoc 2016, 22; Hatton 2017, 475; Greenhill 2016, 330). Taoline lahendus eeldab tihedat liikmesriikide vahelist koostööd, kuid aitaks tulevikus ennetada 2015. aasta rändekriisi laadset olukorda. Ka EIA (Tammaru, Eamets, Kallas 2017, 57) koostanud teadlased leidsid, et pagulaste Euroopasisene ümberpaigutamine kvoodisüsteemi alusel ei leevenda põgenikekriisi põhjuseid ega vahenda ebaseaduslikku sisserännet, samal ajal kui terviklik

ümberasustamispoliitika aitab hädasolijatel Euroopasse tulla seaduslikult, ohtlikke rändeteid ja inimkaubitsejate abi kasutamata.

Lisaks rändevoogude ja nende mõju uurimisele on rahvastiku- ja rändepoliitika teemal palju analüüsitud avalikku meelsust, probleemitunnetust ja arvamusi. Rändepoliitika üks vähestest poliitikavaldkondadest, kus tajutav ühiskonna meelsus ja poliitilised otsused ei ole alati omavahel korrelatsioonis (Morales, Benoit, Ruedin 2015). Tihtipeale eeldatakse, et Eurooplaste üldine meelsus uussisserändajate suhtes on negatiivse suunaga (Damoc 2016), aga Hattoni (2017, 467-471) analüüsist selgus, et suhtumine pagulastesse on pigem positiivne ja mõistev, kuid illegaalsete immigrantide puhul tugevalt negatiivne. Siiski esinevad teatavad erinevused meelsuses sõltuvalt välispäritolu inimeste osakaal ühiskonnas ning kokkupuutest migratsioonivoogudega.

Eestis on viimastel aastatel uuritud inimeste suhtumist uussisserändajatesse (Paas 2015; Ainsaar, Beilmann 2016) ning ka kohaliku rände- ja rahvastikupoliitika kvaliteeti ning suundumusi (Kalev 2015; Varblane, Raik 2016). Eestlaste üldine arvamus sisserändest on sarnane Euroopa keskmisega, kui rääkida sama nahavärvi või rahvuse esindajatest, kelle osas ollakse soosival seisukohal. Erineva nahavärvi ja rahvusega inimeste sisserännet tuleks eestlaste arvates piirata. Sama kehtib ka vaesematest riikidest pärit sisserändajate kohta (Ainsaar, Beilmann 2016, 17). Seega eristavad eestlased sisserändajaid pigem väliste tunnuste põhjal, ning see võib põhjustada teatavat segadust illegaali ja pagulasstaatuse vahel, millest Hatton (2017) kirjutas. Taoline olukord raskendab omakorda rändeteemalise konstruktiivse avalikku arutelu tekkimist.

Eesti kontekstis on uuritud meedia mõju inimeste suhtumisele migrantidesse – nimelt suurem eestikeelsete tele- ja raadiokanalite ning ajakirjanduse jälgimine toob kaasa negatiivse suhtumise sisserändesse (Masso 2016, 54). Sellest võib järeldada, et sisserändega seonduv avalik diskursus eestikeelses meedias on negatiivse alatooniga. Antud diskursusanalüüsi käigus vaatleme ainult ajakirjanduses ilmunud aramusartikleid, mitte meediat tervikuna, kuid on oluline silmas pidada, et meedial on oluline roll

immigratsioonihoiakute kujundamisel. Masso (2016, 58) uuring toob välja, et lisaks meediale mõjutab Eestis elavate inimeste hoiakuid sotsiaalne taust ja kogemusruum ehk kokkupuuted erinevate kultuuridega. Immigrantide suhtes tolerantsemad inimesed kuuluvad sageli vähemusrühvuste hulka, on kõrgema haridustaseme või parema sissetulekuga ning omavad välismaal elamise kogemust (Paas 2015, 142; Ainsaar, Beilmann 2016, 18). Lisaks mängib immigratsioonihoiakute kujunemisel olulist rolli ka usaldus riigi ja selle institutsioonide ning teiste inimeste suhtes (Paas 2015, 142). Seega on lõimumisprotsesside soodustamise oluline osa sotsiaalse usalduse taseme kasvatamine. Üldiselt ei erine eestlaste immigratsioonihoiakute kujunemise protsess teiste rahvaste omast.

Sarnaselt EIA-s välja toodule rõhutab ka Paas (2015, 138), et läbimõeldud meetmete ja strateegiate korral on uussisserändajatel positiivne mõju riigi majanduskasvule ja konkurentsivõimele. Urmas Varblane ja Vilve Raik (2016, 33) väidavad samuti, et rändepoliitika puhul on väga oluline selle eesmärgistamine ja juhtimine pidades silmas just riigi majanduslikke ja üldisi huve. Eesti puhul võivad need huvid olla vastukäivad – näiteks keele ja kultuuri säilitamine ning majanduslik edu. Rändesisserändekvoodid on küll kooskõlas keele ja kultuuri säilitamise püüdlustega, kuid ei mõju positiivselt riigi majanduslikule edule. Sellest tulenevalt tuleks kaaluda ka alternatiive rändekvoodi süsteemile, mis muudaks kõigi riiklike huvidega arvestamise lihtsamaks. Üldiselt keskenduvad Eesti teadlased rändepoliitika uurimisel küsimusele, kuidas muuta riik atraktiivseks välismaalaste jaoks, kes on kultuuriliselt meile lähedased ja tooksid ühiskonnale lisandväärtust (Varblane, Raik 2016, 33; Kalev 2015, 124).

Leif Kalev (2015, 134) toonitab oma artiklis, et ainuüksi riigipoolsetest eesmärgistatud rände- ja rahvastikupoliitika juhtimisest ei piisa. Rändehalduse keskmesse tuleks seada koostöö ettevõtjate, haritlaste, poliitikute ja ametnike vahel (Kalev 2015). Seega ongi antud bakalaureusetöö peamiseks eesmärgiks uurida, kuidas on avalikkus reageerinud teadlaste panusele antud arutellu.

1.4. Riiklikud poliitikad

Rahvastiku- ja rändepoliitikateemaliste arengukavade, eesmärkide ja programmide käsitlemine taustsüsteemis võimaldab vaadelda valdkonna senist olulisust riigivalitsemise seisukohast. Nendest joonistub välja kaks suunda, millele riigitasandil tähelepanu pööratakse – integratsioon ning rände- ja rahvastikupoliitika arendamine. Riigitasandil nähakse peamise probleemina rahvastiku vähenemisest, sealjuures eriti sotsiaalsetest oludest ja vananemisest tingitud tööealise elanikkonna vähenemist. Lähtudes Eesti rahvastikusuundumustest ja majandusarengu vajadustest, on järgmistel aastatel ühiskonna arendamisel põhiküsimus inimene kui arenguressurss (Siseministeerium 2015c). Sellest tulenevalt on ootuspärane, et analüüsitavatest artiklitest suur osa käsitleb rände- ja rahvastikuprotsesse just majandusarengu seisukohast.

Eesti Vabariigi Valitsus (2016) toob oma kodulehel ühe eesmärgina välja integratsiooni, keskendudes valdavalt pikka aega Eestis elavate välispäritolu inimeste integreerimisele. Suur osa antud eesmärgi alapunktidest keskenduvad eestikeelsele hariduse ja keeleõppe arendamisele ning propageerimisele, lisaks tuuakse välja seniste kodakondsuspoliitika aluspõhimõtete säilitamise olulisus (Vabariigi Valitsus 2016).

Kultuuriministeerium (2014) on loonud integratsiooniteemalise arengukava „Lõimuv Eesti 2020”, mis kajastab lõimumispoliitika üldiseid eesmarke ühiskonna sidususe suurendamisel. Arengukava üldeesmärgiks on, et Eesti ühiskond on lõimunud ja sotsiaalselt sidus, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osalevad aktiivselt ühiskonnaelus ja jagavad demokraatlikke väärtusi. Lisaks sidususe suurendamisele on arengukava eesmärkideks seatud riigi konkurentsivõime tõstmine, julgeoleku tagamine, eesti ning rahvusvähemuste keele ja kultuuri säilimine, tolerantsuse kasvatamine ja kodanikuidentiteedi tugevdamine (Kultuuriministeerium 2014). Antud arengukavas on ka väga selgelt välja toodud peamised väljakutsed antud valdkonnas. Nendeks on ühiskonna avatuse suurendamine ja hoiakute kujundamine lõimumist toetavaks, eesti keelest erineva emakeele ja kultuuriga püsielanike lõimumise jätkuv toetamine ühiskonnas ning

uussisserändajate sihtrühma Eesti ühiskonnaga kohanemise ja lõimumise toetamine (Kultuuriministeerium 2014). Kuna eesti- ja venekeelse elanikkonna lõimumine erinevatel tasanditel on Eesti riigi üks peamistest väljakutsetest rahvastikuvaldkonnas, siis leiab see avalikkuses ka tihedat kajastust. Lõimumise võtmeküsimustes võivad seega välja joonistuda väga selged eriarvamused ka diskursusanalüüsi käigus.

Lisaks elanikkonna lõimumisprobleemidele on aktuaalne tööelise elanikkonna vähenemine, mis on sundinud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (2017) välja töötama välisspetsialistide kaasamise tegevuskava. Peamiseks probleemiks on tippspetsialistide puudus – 10 aasta jooksul tekib erinevates valdkondades nõudlus 29 000 tippspetsialisti järele, kuid kutse- ja kõrgharidusega koolilõpetajate arv Eestis väheneb (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2017). Lahendusena näeb tegevuskava (2017) ette spetsialistidest välismaalaste ja välismaal elavate eeslaste jaoks atraktiivse töökeskkonna loomist ning siinse kohanemise soodustamist läbi poliitilise ja majandusliku raamistiku. Tegevuskavas tuuakse välja ka see, et lähiajal prognoositakse Euroopa riikide vahelise konkurentsi tihenemist välisspetsialistide värbamise alal (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2017). Seega peab Eesti riik koostöös tööandjatega kõvasti pingutama, et tihedas konkurentsis välistööjõule atraktiivne paista.

Rändepoliitika väga oluline kaasvaldkond on kodakondsuspoliitika, millele pöörab tähelepanu Siseministeerium. Eesmärgiks on seatud struktuurne kodakondsus- ja rändepoliitika ehk see peab toetuma riigi sotsiaalsele ja majanduslikule keskkonnale. Seeläbi pööratakse tähelepanu ka sisserändajate kohanemist soodustavate tugiteenuste ja -võrgustike arendamisele, mis aitavad kaasa Eesti turvalisuse säilimisele ning konkurentsivõime kasvule (Siseministeerium 2015a). „Siseturvalisuse Arengukavas 2015-2020” seatakse eesmärgiks tasakaalustatud kodakondsus- ja rändepoliitika, mis soodustab Eesti arengut ja tagab siseturvalisuse (Siseministeerium 2015b). Toonitatakse, et poliitilistes otsustes tuleb toetuda kodakondsuse ja rändevaldkonna teadmistepõhisele ja terviklikule käsitlemisele ning avatud sotsiaal- ja majanduskeskkonnale. Antud eesmärkide elluviimiseks on loodud programm „Tasakaalustatud kodakondsus- ja rändepoliitika:

2016–2020” (Siseministeerium 2015c). Programmis on välja toodud, et lähtudes rahvastikumuutustest ja majandusarengust on ühiskonna põhiküsimuseks järgnevatel aastatel inimene kui arenguressurss. Sisserändepoliitika põhieesmärkideks on ühiskonnale lisandväärtust andvate välismaalaste Eestisse tuleku tagamine ja elamislubade ning viisade väärkasutamise ärahoidmine (Siseministeerium 2015c).

Viimase aja suurimaks sammuks rahvastikupoliitika valdkonnas võib pidada seda, kui 14. mail 2018 tutvustas riigikogu probleemikomisjon dokumenti „Rahvastikupoliitika põhialused 2035”, mille eesmärgiks on Eesti rahvastiku kestlikkuse ja arengu kindlustamine lähtudes põhiseadusest. Sellele eelnenud rahvastikupoliitika alusdokument oli loodud aastateks 2009-2013, seega vahepealsel viiel aastal puudus riigikogul ja valitsusel suunda näitav alusdokument rahvastikupoliitika ühtseks juhtimiseks. Rahvastikupoliitika uuteks aluspõhimõteteks on järjepidevus ja pidev ajakohastamine; konsensuslik ehk erakondadeülene eesmärgipüstitus; inimeste valikuvabaduse ja võrdõiguslikkuse võimestamine; lõimitus teiste poliitikavaldkondadega; solidaarsus ehk riigipoolne toetus lastekasvatamisel; elukaarepõhine lähenemine; teaduspõhisus (Riigikogu 2018). Alusdokumendi koostamisel löid kaasa samad teadlased, kes EIA puhul – Allan Puur ja Tiit Tammaru. See on omakorda selge näide EIA kvaliteedist ning olulisusest rahvastiku- ja rändepoliitika teemadele tähelepanu juhtimisel.

Kokkuvõtlikult väidab töö autor, et riiklike arengukavade põhjal on erinevatel ministeeriumidel suuremas jaos ühtne arusaam ja nägemus rahvastiku- ja rändepoliitikast. Kõikidest arengukavadest jooksis läbi sõnum, et rahvastiku- ja rändepoliitika peab toetuma majanduslikule- ja sotsiaalsele keskkonnale, olema teaduspõhine ja terviklik ning hõlmama lõimumist soodustavaid tugiteenuseid. Õnnestunud rändepoliitika suurimat potentsiaali nähakse nii riigi siseturvalisuse ja konkurentsivõime arendamisel. Kõige põhjalikumalt on antud valdkonnale keskendunud Kultuuriministeerium arengukavaga „Lõimuv Eesti 2020”, kuid suurem osa käsitletud arengukavadest olid omavahel seotud. Suurima erinevusena võib välja tuua, et valitsuse eesmärgina välja toodud integratsioon keskendus Eestis elavatele mittekodanikele ja inimestele, kes ei valda kohalikku keelt, kuid

ministeeriumide probleemikäsitus oli üldisem ning kaasas ka uussisserändajaid. Sellest tulenevalt võib eeldada, et analüüsitavates arvamusedartiklites, mis käsitlevad lõimumist, tekib diskursus just erinevate lõimumist soodustavate poliitikate osas. Lisaks on rahvastikupoliitika põhialuste uue dokumendi ilmumine selge märk sellest, et antud poliitikavaldkonna olulisust on taas riiklikul tasandil märgatud.

2. METOODIKA: DISKURSUSANALÜÜS

Autori eesmärgiks on analüüsida Eesti rände- ja rahvastikupoliitika avalikku diskursust läbi ajakirjanduses esinenud vastukaja 2016/2017 aasta EIA-le „Eesti Rändeajastul”. Avaliku diskursusena käsitletakse rände- ja rahvastikupoliitika teemalist avalikku arutelu suuremate ajalehtede- ja uudisteportaalide arvamuseveergudel. EIA teemadel ajakirjanduses esinenud arvamused uurib autor läbi kvalitatiivse diskursusanalüüsi, mille oluliseks osaks on ka tekstianalüüs.

Kasutades kvalitatiivset diskursusanalüüsi ja võrreldes omavahel erinevaid arvamusiartikleid saadakse teada, millised EIA-s välja toodud rände- ja rahvastikualased teemad on avalikkust enim kõnetanud ning kuidas suhtutakse teadlaste poolt välja pakutud probleemikäsitlemustesse ja lahendustesse. Peatükis 1 välja toodud statistilistel andmetel, teadusartiklil ja arengukavadel põhinev informatsioon rändetrendidest ja rahvastiku hetkeolukorrast ning prognoosidest võimaldavad analüüsida erinevate osapoolte avaldatud vaateid ja väljapakutud lahendusi laiemas kontekstis. Samuti väljendavad analüüsi tulemused ka EIA olulisust rände- ja rahvastikupoliitika teemalise avaliku diskursuse ja otsuste mõjutamisel.

2.1 Allikad

Diskursusanalüüsis kasutatavad arvamusiartiklid on kogutud Eesti suuremate ajalehtedest ja uudisteportaalidest nagu Postimees, Eesti Päevaleht, Maaleht, Sirp ja Delfi. Meedial on oluline roll inimeste informeerimisel ning vaadete ja ühiskondliku tunnetuse kujundamisel. Valimi moodustavad arvamusiartiklid ja -avaldused, milles käsitletakse EIA põhisõnumeid ja omavad otsest viidet 2016/2017 aasta EIA-le. Nende autoriteks on poliitikud, kultuuritegelased, erinevate valdkondade teadlased. Autorite identifitseerimine aitab välja selgitada vastandlike subjektipositsioonide olemasolu ning neid selgelt eristada erinevate

teemade lõikes. Valimisse ei kuulu informatiivsed uudisnupud- ja artiklid, kuna need ei anna rände- ja rahvastikupoliitika avalikule diskursusele erilist lisandväärtust vaid kajastavad EIA-t selle uudisväärtuse poolest. Lisaks võimaldab ajakirjanduses ilmunud arvamusartiklite uurimine näha, milline on sisuline arutelu rände- ja rahvastikupoliitika ning protsesside üle, vähendades seejuures liigset emotsionaalsust, mida kasutatakse isiklikumat liiki kanalites nagu Facebook või Twitter.

3. TULEMUSED: VASTUKAJA EESTI INIMARENGU ARUANDELE

EIA vastukaja ja sellest tulenevate erinevate avaliku diskursuse suundade uurimiseks analüüsiti seitsmeteistkümnet arvamuskirjat ja - avaldust, mis ilmusid Eesti meedias 2017. aasta juunist kuni 2018. aasta aprillini. See näitab, et aruande põhiteema on aktuaalne ning pakkunud kõneainet peaaegu terveks aastaks. Analüüsitud tekstides anti otsest tagasisidet EIA-le, seal käsitletud teemadele ning lahendustele, kuid kasutati aruannet ka omapoolsete ideede illustreerimiseks. Analüüsi käigus joonistusid välja kolm suurt diskursuse suunda – üldine vastukaja EIA-le ja senisele rahvastiku- ning rändepoliitikale, rände ja rahvastikumuutuste mõju riigi majandusele ning eesti- ja venekeelse elanikkonna segregatsioon.

3.1 Üldine vastukaja inimarengu aruandele

Üldist vastukaja ehk tagasisidet EIA kvaliteedi osas esines analüüsitud seitsmeteistkümnest artiklist seitsmes. Mitmetes neist puudutati EIA olulisuse teemat (Tarand 2017; Rumm 2017). 2016/2017 väljaannet kiideti selle sisukuse ja konstruktiivsuse poolest – teema on oluline ja käsitus põhjalik. Sisukaid ja kvaliteetseid inimarengu aruandeid, mis on sisaldanud põhjendatud ettepanekuid ja kaalukaid argumente poliitotsuste suunamiseks, on eesti teadlased kirjutanud aastaid. Samas käis mitmest arvamuskirjast läbi hoiak, et eelnevalt on väga vähesed EIA-s välja pakutud soovitused mõjutanud poliitilist otsustust (Tarand 2017; Kiin 2017; Rumm 2017). Teadlased Jaak Valge ja Aimar Altosaar (2017) rõhutasid rände ja rahvastikupoliitika valikute olulisust Eesti väiksuse kontekstis. Nende sõnul võivad praegu tehtavatel poliitilistel otsustel olla kaugeleulatuvad tagajärjed, seega on EIA-l „Eestist rändeaegastul” suur potentsiaal, kui seda poliitikut vaid kasutaks. Poliitik Hannes Rumm (2017) kirjutas, et 2016/2017 aasta EIA mõju väljendub 2019. aasta

valimisprogrammides. Rände- ja rahvastikupoliitika tõusis Eestis oma populaarsuse tippu seoses pagulaskriisiga, kuid võib ka eelseisvatel valimistel olla oluline valimisotsuse mõjutaja. Peavoolu erakonnad saavad seda 2019. aasta kampaaniates käsitleda kui võimalust, mille abil lahendada olulisi probleeme nagu rahvusena püsimine ja majanduse arendamine (Rumm 2017). Poliitik Hanno Pevkur (2017) kirjutas oma arvamuskirjanduses, et 2016/2017 EIA loob konstruktiivset arutelu riiklike võtmeteemade ümber nagu avatus, sissevõtte ja lõhestunud ühiskonna sidumine, mis on varasemalt tupikusse jooksnud. Üheks näiteks sellest on kindlasti 2018. aasta mais valminud dokument „Rahvastikupoliitika põhialused 2035”.

Kriitilist vastukaja EIA sisulise poole osas esines oluliselt vähem kui positiivset – vaid kahes artiklis. Psühholoog Avo-Rein Tereping (2017) tõi oma arvamuskirjanduses välja, et EIA-s pöörati tähelepanu muutustele rahvastikus ja rändeotsustamises küllaltki pealiskaudselt ning ei käsitletud Eesti põhiprobleemi ehk madala sündimuse põhjuseid. Samas mõnab ta, et riiklikul tasandil pole madala sündimuse põhjuseid uuritud alates 2008. aastast, kui eksisteeris veel rahvastikuministri ametikoht ning ilma institutsioonita, mis süstemaatiliselt rahvastikupoliitika tegeleks, on lahenduste leidmine antud probleemile raskendatud (Tereping 2017). Rahvastikupoliitika varasemast teisejärgulisusest annab märku ka rahvastikupoliitika aluste vaakum aastatel 2013-2018. Teiseks EIA kriitikuks ajakirjanduses osutus rahvastikuteadlane Jaak Uibu (2017), kes lisaks madala sündimuse põhjuste uurimata jätmisele tõi nõrga kohana välja Gini indeksi ja sotsiaalse ebavõrdsuse liiga pealiskaudse käsitlemise.

EIA põhisõnum ühiskondliku ebavõrdsuse kasvu kohta ja soovitus poliitikakujundamisel tugineda teadlaste- ja ekspertide arvamusele leidsid väljundi, kui endine töö- ja tervishoiuminister Jevgeni Ossinovski kutsus kokku Eesti sotsiaalteadlaste nõukoja, mis hakkab analüüsima erinevate reformide ja poliitikate mõju ühiskondlikule ebavõrdsusele. Ossinovski sõnul on vaja lõimimis-, tööturu-, maksu- ja sotsiaalkaitsepoliitika kujundamisel uusi käsitlusi, mis võtaksid arvesse ühiskonna ees seisvaid demograafilisi ja sotsiaalseid probleeme pikemas plaanis (Mägi, 2017).

3.2 Majanduslik edu ja rahvastikumuutused

Viimastel aastatel toimunud majanduskasv on mõjutanud eesti rändepoliitika ja rahvastikumuutuste diskursust. Varasemalt oli tähelepanu keskmes kodumaise tööjõu väljavool töökohtade nappuse tõttu, siis nüüd osades sektorites hoopis töökäte puudus. Sellele probleemile pakkusid EIA autorid välja ka võimaliku lahenduse, mis leidis põhjalikku kajastust meedias. Kokku kajastati rahvastikumuutuste ja rände mõju majandusele viies arvamuskajastusartiklis. Põhisuundadeks antud diskursuse olid majanduskasvu mõju sisse- ja väljarände, töö- ja elurände ja sisse- ja väljarändepoliitika meetmed.

Poliitikas tegev olnud ajakirjanik Kaarel Tarand (2017) juhtis tähelepanu sellele, et Eesti senine majandus- ja heaolukasv põhineb tootlikkuse tõusul ja uute tehnoloogiate kasutusele võtul, mitte klassikaliste ressursside rohkusel nagu tööjõud, maa või maavarad. Loogiline järeldus on, et majanduskasv sisse- ja väljarände odava tööjõu arvelt ei too kaasa heaolu kasvu inimese kohta. Eesti rändepoliitika suhestamine majanduspoliitikaga peab olema suunatud tulevikku ja põhinema tehnoloogia ning tootlikkuse arendamisel, sest odava tööjõu sissetoomine ei ole pikaajalise majanduskasvu tagatis. Taoline tulevikku vaatav majanduskasv aitab kaasa ka Eestist väljarände vähenemisele. Väljarände tagasipööramise lahenduseks on parema majandusliku olukorra loomine kui praegustes rände sihtriikides ja selleks annab praegune majanduskasv hea aluse (Tarand 2017; Altosaar, Valge 2017). Eelnevalt käsitletud statistiliste andmete põhjal moodustasid 2017. aasta sisse- ja väljarändajatest peaaegu poole Eesti riigi kodanikud. Kuna varasematel aastatel on suur hulk eestlasi välja rännanud just majanduslikel põhjustel, siis suure tõenäosusega on praegune majanduskasv üks nende naasmise põhjustest. Ka mitmetes riiklikes arengukavades on märgitud lisandväärtust loovate välismaalaste ja välismaal elavate eeslaste jaoks Eesti töökeskkonna atraktiivseks muutmise olulisust sisse- ja väljarände suurendamisel (Siseministeerium 2015c; Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2017). Samal ajal rõhutasid teadlased, et siia saabuvad välismaalased peaksid lisaks ühiskondliku lisandväärtuse loomisele olema meiega kultuuriliselt sarnased (Varblane, Raik 2016, 33; Kalev 2015,

124). Lisaks on Eesti ühiskond sama nahavärvi või rahvuse esindajate sisse- ja väljarände osas soosival seisukohal, kuid erineva nahavärvi ja rahvusega ning vaesematest riikidest pärit sisse- ja väljarändajate osas mitte (Ainsaar, Beilmann 2016, 17). Seega on oluline, et paralleelselt sisse- ja väljarände soodustamisega töötataks ka üldise ühiskondliku sallivuse edendamise nimel.

Vaatamata eelpool nimetatud väljakutsetele on tänu majanduskasvule rändepoliitika teemalises avalikus diskursuses tõusnud olulisele kohale just välismaalaste töö- ja õpirände Eestisse. Peamiseks probleemiks on töö- ja õpirändet reguleeriv aastane piirarv ehk rändekvoot – 0,1% Eesti alalisest elanikkonnast, mis ei vasta tegelikule tööjõuvajadusele. Odava tööjõu puudus on probleemiks ehitussektoris, kuid näiteks infotehnoloogia- ja kommunikatsioon valdkonnas on puudu just haritud spetsialistidest, kellele ollakse nõus maksma kõrgemat palka. Seni on riik lahendanud antud probleemi piirarvule erandite kehtestamisega. Piirarvu alla ei kuulu 2017. aasta seisuga näiteks keskmisest kõrgemat palka saavad välismaalased, suurinvestorid ega idufirmades ja infotehnoloogia- ja kommunikatsiooni sektoris tööle asuvad välismaalased.

EIA (Tammaru, Eamets, Kallas 2017, 18) ühe põhisõnumi – aktiivse sisse- ja väljarändepoliitika nurgakiviks on praeguse süsteemi asendamine punktisüsteemiga töö- ja õpirände soodustamisel, mida on võimalik kombineerida palgakriteeriumi ja kvoodisüsteemiga. Punktisüsteem on oskuspõhine ning arvestab sisse- ja väljarändaja individuaalsete omadustega. Lisaks erialastele oskustele, võimaldab see hinnata ka riigikeele oskust, haridustaset, töökogemust, vanust, tööandja pakkumise olemasolu ning lõimumisvõimekust. Tallinna Ülikooli teadlased Ave Lauren ja Mari-Liis Jakobson (2017) tõid oma arvamuse artiklis välja punktisüsteemi kitsaskohad – punktisüsteemi administreerimine on ajakulukas, keele- ja kutseoskused nõuavad kontrolli ning tekiks vajadus spetsiaalse rändeministeeriumi loomiseks. Lisaks ei ole punktisüsteem efektiivne, kui sihtkoht pole töö- ja õpirändaja jaoks piisavalt atraktiivne näiteks keelelistel põhjustel (Jakobson, Lauren 2017). Eesti valitsuse ja riigikogu ülesandeks on välja töötada sisse- ja väljarände süsteem, mis loob tasakaalu majandussektori rändesõltuvuse ja juba olemasolevate lõimumisprobleemide vahel kirjutas riigikoguliige ja sotsiaaldemokraatliku erakonna liige Kalvi Kõva (2017). Sellega nõustub

ka Hanno Pevkur (2017) ning nendib, et sisserändepoliitika reform pole seni õnnestunud avalikkuse vastuolu tõttu, mis on tingitud teadmatusest, valearusaamadest ja pagulashirmust. Seega peab paika varasem eeldus, et kuna suure osa eestlaste migratsioonihinnangud lähtuvad välistest määrajatest, on keeruline luua konstruktiivset ühiskondlikku arutelu töö- ja pagulusrände osas.

Bakalaureusetöö autori arvates ei saa praeguste rahvastikuproгноoside juures jääda lootma vaid majanduskasvu positiivsele mõjule rändeprotsessidele. Sisserände soodustamine ja tööturu vajadustele vastava sisserände süsteemi loomine on oluline. Sisserände kvoodile pidev erandite rakendamine on märk praeguse piirarvusüsteemi puudulikkusest. Samas on punktisüsteemi juurutamine aja ja ressursikulukas. Riik peab tegema tihedat koostööd ettevõtjatega, et sisserändajate vool vastaks tööturu vajadustele ning tegutsema aktiivselt selle nimel, et luua tippspetsialistidele ja teistele majanduskasvu soodustavatele välisteguritele atraktiivne keskkond. Paralleelselt sisserändepoliitika arenguga on oluline panustada tehnoloogiate ja tootlikkuse arendamisse ning seeläbi optimeerida välistööjõu voolu Eestisse.

3.3 Eesti- ja venekeelse elanikkonna segregatsioon

Eelnevalt käsitletud statistika osas selgus, et Eesti rahvastikupoliitika üheks olulisemaks väljakutseks on eesti- ja muukeelse elanikkonna lõimimine. Sellega nõustusid ka kõik analüüsitud arvamuskirjelduste autorid, kuid arutelu tekkis riigipoolse sekkumise vajalikkuse ning erinevate viiside osas. Vaadeldes teema kajastust arvamuskirjeldustes võib kinnitada, et lõimumine on ka avalikkuse arvates rahvastikupoliitika suurim väljakutse. Seitsmeteistkümnest arvamuskirjeldusest ja -avaldusest kaheksa puudutas antud teemat. Suur osa neist olid pühendatud just lõimumise soodustamisele läbi kakskeelse haridussüsteemi reformimise, mis on läbi aegade olnud vastuoluline teema. Teiseks

segregatsioonidiskursuse alaliiniks oli kogukondlik geograafiline kapseldumine, mis arvamusedartiklites oli värvikamalt nimetatud ka getostumiseks.

Peaministri nõunik kultuuri, hariduse ja rahvastiku alal, Egge Kulbok-Lattik (2018), tunnistab, et seni on rahvastiku- ja ka regionaalpoliitika olnud valitsuse jaoks tagaplaanil, kuid praeguseid rahvastikualaseid probleeme eirata ei tohi. Sama probleemi töid välja oma arvamusedartiklites Tereping (2017) ja Uibu (2017). Kehva rahvastiku- ja regionaalpoliitika näiteks toob Kulbok-Lattik (2018) rahvaarvu kasvu suuremates linnades ja Harjumaal ning vähenemise maapiirkondades. Samas on antud näitel ka võimalik positiivne väljund – inimeste vool maapiirkondadest linnadesse suurendab eestikeelse elanikkonna kontsentratsiooni linnades ja pakub lahenduse EIA-s väljatoodud sotsiaalsetele probleemidele nagu vähene lõimumine ja segregatsioon (Tarand 2017). Bakalaureusetöö autori arvates on Tarandi visioon liialt optimistlik ja lihtsustatud, sest senine rahvaarvu suurenemine linnades pole iseeneslikult lõimumisprotsessidele oluliselt kaasa aidanud. Selle tulemusel on tekkinud rahvastikugeograafiline probleem, mida on ajakirjanduses nimetatud getostumiseks (Allik 2017; Rudi 2017) – venekeelne elanikkond koondub nendesse piirkondadesse, kus üldine sotsiaalmajanduslik olukord on tervikuna kehv. EIA-s rõhutatakse aga korduvalt, et taoline segregatsioon ja kogukondlik kapseldumine ei ole vabatahtlik, vaid põhjustatud rahvuspõhisel ebavõrdsel kohtlemisel tööturul ning seda saab muuta läbi ühiste väärtuste loomise ja sissetulekute võrdsustumise (Tammaru, Eamets, Kallas 2017, 151-152). Samuti on kindlaks tehtud, et Eesti kontekstis aitab sallivuse suurendamisele kõige paremini kaasa ühine sotsiaalne taust ja kogemusruum ehk kokkupuuted teise rahvusrühmaga (Masso 2016, 58). Tegelemine segregatsiooniprobleemiga aitab otseselt kaasa ka „Lõimuv Eesti 2020” arengukavas väljatoodud eesmärgile, et erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osaleksid aktiivselt ühiskonnaelus ja jagaksid ühiseid demokraatlikke väärtusi. Lõimumise soodustamine mõjub positiivselt sotsiaalse usalduse taseme kasvatamisse, mille töö olulise migratsioonihoiakute kujundajana välja Tiiu Paas (2015).

EIA-s (Tammaru, Eamets, Kallas 2017, 201) tuuakse välja ühe võimalusena venekeelse elanikkonna eesti keele oskuse parandamiseks ja lõimumise soodustamiseks haridussüsteemi ning keelepoliitika reformimise ja eesti keele kasutamise väärtustamine mainekujunduslike ja halduslike vahenditega. Samuti aitaks see kaasa sotsiaalsest ebavõrdsusest tingitud probleemide lahendamisele. Hetkel ei tunne venekeelne elanikkond piisavat survet eesti keele õppimiseks, samuti on haridussüsteem oma struktuurilt segregeeriv ja üldine keelepoliitika on mõjutatud rohkem poliitilistest kui teadusel põhinevatest arusaamadest (Tammaru, Eamets, Kallas 2017, 201). Antud mõtted EIA-st andsid inspiratsiooni paljudele Reformierakondlastele (Alender 2017; Pevkur 2018; Pentus-Rosimannus 2017; Ligi 2017), kelle jaoks oli eestikeelne lasteaia- ja kooliharidus oluline lubadus 2017. aasta kohaliku omavalitsuse valimisel ning võib eeldada, et ka 2019. aasta riigikogu valimiste raames. Hanno Pevkur (2018) pidas Reformierakonna Üldkogul kõne, mille üheks sõnumiks oli, et riikliku haridussüsteemi 100% eestikeelseks viimine ei ole eesti- ja venekeelse elanikkonna vastandumine vaid ideoloogiline küsimus Eesti riigi säilimisest ja arengust. Endine haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi (2017) tõi oma aramusartiklis värvika paralleeli riigikeeleoskamatus ja erivajaduste vahel öeldes, et riigikeeleoskamatus on kergesti ületatav võrreldes erivajadustega, mis on püsivad, kuid mida siiski käsitletakse teadlikult tavakoolides. Ükskõik millise keele õpe on oluliselt viljakam, kui see toimub vastavas keskkonnas – venekeelsetel lastel on eesti keelt lihtsam õppida, kui nende klassikaaslasteks on eesti keelt kõnelevad lapsed. Yoko Alender (2017) pakkus oma aramusartiklis antud plaani elluviimiseks ühe võimaliku lahendusena välja, et valdavalt eestikeelsetes lasteaedades tuleks muukeelsete laste lõimumise soodustamiseks tööle võtta nende keelt kõnelevad kasvatajad. Avalikus diskursuses domineeris EIA-s esitatud väide, et ühtne eestikeelne lasteaed ja kool on lõimumisprotsesside käivitajad, kuid tähelepanuta jäi käsitletud tulevikukooli kontseptsioon. Nimelt rändeajastul on tuleviku Eesti kool veelgi mitmekultuurilisem ja -keelsem kui praegu ning sellega peavad kohanema ka eestlased (Tammaru, Eamets, Kallas 2017, 14-15). Haridusministeerium on juba hakanud välja töötama mitmekultuurilise kooli mudelit, mille eesmärgiks on erinevate huvide ja väärtustega arvestamine nõnda, et ühiskonna sidusus selle all ei kannataks

(Tammaru, Eamets, Kallas 2017, 15). Seega, kui eestikeelne haridussüsteem on lõimumise võtmeks, siis kaugemaks eesmärgiks on hoopis multikultuursem lahendus.

Poliitik ja kultuuritegelane Jaak Allik (2017) nõustus EIA-s välja toodud punktidega, et eesti- ja venekeelse elanikkonna sotsiaalsed sidemed on puudulikud ning see on põhjustatud ühise meediaruumi ja arutlusvõrgustiku puudumisest, geograafilisest eraldatusest, eelpool mainitud haridussüsteemi nõrkusest ja vähesest valmisolekust ühiskondlikul ja kultuurilisel tasandil omavahel lõimuda. Erinevalt Pevkurist (2018) ja Ligist (2017) arvab Allik (2017), et alustada ei tuleks venekeelsete koolide ja lasteaedade sulgemisest, vaid eestivenelaste õiguse tunnustamisest hoida oma emakeelt ja saada selles ka haridust. Alliku (2017) sõnul tuleks haridussüsteemis sundolukorra asemel luua valikuvõimalusi. Selle põhjusena toob Allik (2017) välja ka EIA-s mainitu, et paremal järjel venekeelsete vanemate seas on keelekümblusega lasteaiad ja eestikeelsed koolid populaarne valik. Bakalaureusetöö autor leiab, et Alliku poolt välja pakutud lahendus töötaks arvestatava eestikeelse kogukonnaga linnades nagu näiteks Tallinn ja Tartu. Ida-Virumaa vajaks alternatiivi, mis suurendaks eestikeelse elanikkonna osakaalu, olgu selleks ametnike ja keeleõpetajate rotatsioon või lisainvesteeringud sotsiaalsesse infrastruktuuri nagu elukeskkond, koolid, lasteaiad ja haiglad. Sellealaste positiivsete arengutena tasub kindlasti ära märkida Presidendi Kantselei plaan kolida 2018 aasta sügisel kuuks ajaks Narva ja Eesti Kunstiakadeemia Narva kunstiresidentuur, mis tõmbavad sealsetele probleemidele tähelepanu, vähendavad ühiskondlikul tasandil tunnetatavat eraldatust ning potentsiaalselt suureneb usaldus riigi ja selle institutsioonide suhtes (Paas 2015, 142). Lisaks saab antud algatusi käsitleda kui eesti keele kasutamise väärtustamist mainekujunuduslike ja halduslike vahenditega venekeelsetes kogukondades, millest kirjutati ka aruandes (Tammaru, Eamets, Kallas 2017, 201).

KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED

Käesoleva töö peamiseks eesmärgiks oli rände- ja rahvastikupoliitikateemalise avaliku diskursuse ehk arutelu kaardistamine ja analüüsimine EIA valguses. Kaardistamise aluseks oli diskursusanalüüs, mille tulemusi tõlgendati rände- ja rahvastikualaste statististiliste näitajate, riiklike arengukavade ja programmide ning temaatiliste teadusartiklite kontekstis. Diskursusanalüüsiks kasutati ajakirjanduslikes väljaannetes ilmunud arvamusartikleid ja -avaldusi. Bakalaureusetöö teiseks eesmärgiks oli uurida, milline on olnud 2016/2017 EIA positsioon poliitiliste otsuste kujundamisel, sest aruande iga-aastaseks põhieesmärgiks on olla suunanäitajaks otsustajatele poliitikas ja majanduses.

Kaardistades rände- ja rahvastikupoliitika avalikku diskursust lähtudes EIA-st selgus, et teemad nagu rändesuundumused ja -poliitika, nende mõju majandusele ning lõimumine kõnetasid avalikkust rohkem kui näiteks hargmaisuus ja Eesti kultuuri muutumine avatud maailmas. Tänu sellele kaardistati avalik diskursus kolme teemabloki kaupa – üldine vastukaja EIA-le, majanduslik edu ja rahvastikumuutused ning eesti- ja venekeelse elanikkonna segregatsioon.

Seitsmeteistkümnest analüüsitud artiklist seitse käsitlesid EIA olulisuse teemat. Suurem osa neist nõustasid, et raport on väga kvaliteetne ja sel on potentsiaali olla üks osa Eesti rände- ja rahvastikupoliitika teaduspõhisemaks muutmisest (Altosaar, Valge 2017; Tarand 2017; Kiin 2017; Rumm 2017). Samas nentisid osad autorid, et varasematel aastatel valminud EIA-d on poliitilistes ringkondades tähelepanuta jäänud (Tarand 2017; Kiin 2017). Ainukesteks etteheideteks EIA-le olid madala sündimuse põhjuste uurimata jätmine ning Gini indeksi ja sotsiaalse ebavõrdsuse liiga pealiskaudne käsitus (Uibu 2017; Tereping 2017), mida peetakse rahvastikuprobleemide aluseks ning vajaks kohest tähelepanu. Antud kriitiline meelestatus ei olnud suunatud ainult EIA-le, vaid üldistatult riigi ja valitsuse nõrgale rahvastikupoliitikale viimastel aastatel. Samas leidsid EIA põhisõnum ühiskondlikust ebavõrdsusest ja soovitus poliitikakujundamisel tugineda teadlaste- ja

ekspertide arvamusele esimese poliitilise väljundi, kui endine töö- ja tervishoiuminister Jevgeni Ossinovski kutsus kokku Eesti sotsiaalteadlaste nõukoja, mis hakkab analüüsima erinevate reformide ja poliitikate mõju ühiskondlikule ebavõrdsusele. EIA mõju rahvus- ja rändepoliitikale väljendus ka tõuke andmises dokumendi „Rahvastikupoliitika põhialused 2035” välja töötamiseks. Seega saab väita, et senine EIA panus rahvastiku- ja rändepoliitika mõjutamisel ning arutelu suunamisel on olnud arvestatav ning tegu on väga olulise raportiga Eesti poliit- ja teadusmaastikul. 2016/2017 aasta EIA laiemat mõju poliitilisele diskursusele on võimalik uurida 2019. aasta riigikoguvalimiste kampaaniaplatvormide raames, mis peegeldavad, kui oluliseks peavad rände- ja rahvastikutemaatikat erinevad erakonnad ning millise nurga alt antud küsimustele lähenetakse.

Arvamusartiklites ei esinenud silmapaistvaid viiteid 2015. aasta pagulaskriisile, vaatamata sellele, et EIA-s oli antud teemale pühendatud väga põhjalik peatükk ja antud sündmust võib pidada rände- ja rahvastikuteemaatika viimaste aastate populaarsuse põhjuseks. Nii nagu eestipõhistes teadusartiklites, oli ka analüüsivates arvamusartiklites põhifookus pigem töörande- ja majandusteemalisel diskursusel. Kaks neist esindasid vaadet, et viimastel aastatel Eestis toimunud majanduskasv annab rändepöördele veelgi hoogu juurde (Tarand 2017; Altosaar, Valge 2017). Ave Lauren ja Mari-Liis Jakobson (2017) keskendusid oma arvamusartiklis EIA-s välja pakutud aktiivse sisserändepoliitika ja punktisüsteemi analüüsile ning puuduste välja toomisele. Seega võib väita, et nemad olid rände reguleerimiseks EIA-s välja pakutud punktisüsteemi suhtes pigem ettevaatlikult meelestatud. Arvestades vanemaealise elanikkonna proportsionaalse suurenemisega tulevikus, ei ole mõistlik sisserände soodustamiseks jääda lootma majanduskasvule, kuigi see on kindlasti heaks vundamendiks sisse- ja tagasirändajate meelitamisel Eestisse. Selleks, et luua tippspetsialistidele ja teistele majanduskasvu soodustavatele välisteguritele atraktiivne keskkond ja lihtsustada muidu vananeva ühiskonna ülalpidamist, peab riik tegema tihedat koostööd ettevõtjatega. Kõige olulisem on, et välistööjõuvoor vastaks tööturu vajadustele, kuid samuti tuleks panustada tehnoloogiate ja tootlikkuse arendamisse, et sõltuvus välistööjõust oleks optimaalne.

Diskursusanalüüsi käigus artiklite autorite identifitseerimine aitas välja selgitada vastandlike subjektpositsioonide olemasolu. See ilmnes kõige selgemalt eesti- ja venekeelse elanikkonna segregatsiooni diskursuse puhul, kus oli ka mitu kitsamat alateemat nagu haridussüsteem ja getostumine. Antud teemadel kasutasid poliitikud arvamuskirjeldustes EIA-t väga agaralt oma vaadete illustreerimiseks, vaatamata välja pakutud lahenduste vastandlikkusele. Kontrastsetel subjektpositsioonidel olid Sotsiaaldemokraatliku erakonna liige Jaak Allik (2017) ning Reformierakonna liikmed Hanno Pevkur (2018), Jürgen Ligi (2017), Yoko Alender (2017) ja Keit Pentus-Rosimannus (2017). Ühel nõul ollakse haridussüsteemi tähtsuse osas lõimumist soodustava tegurina, kuid vastandutakse võimalike lahenduste osas – kas muuta riiklik haridussüsteem täielikult eestikeelseks või jätta inimestele valikuvabadus kakskeelse haridussüsteemi näol. Praegu on haridusmaastikul eesti- ja venekeelsete koolide õpilased ebavõrdses olukorras. Sellest on tingitud laiem ühiskondlik ebavõrdsus kahe kogukonna vahel, mis peegeldub näiteks tööturul. Venekeelsel elanikkonnal on tänu puudlikule eesti keele oskusele karjääriredelil keerulisem edasi pürgida. Nii EIA-s kui ka arvamuskirjeldustes leiti, et taoline ebavõrdsus süvendab eesti- ja venekeelse elanikkonna segregatsiooni ja kogukonnapõhist geograafilist kapseldumist.

Käesoleva bakalaureusetöö raames läbiviidud diskursusanalüüsi eesmärgiks ei olnud kaardistada rände- ja rahvastikupoliitika teemasid avaliku arutelu täies ulatuses vaid lähtuvalt ajakirjanduslikust vastukajast EIA-le, seega ei ole võimalik saadud järeldusi üldistada kogu antud valdkonna avaliku diskursuse raames. Kuna EIA-s käsitletud teemade ring oli võrdlemisi lai, annab antud diskursusanalüüs siiski hea ülevaate avalikkuse silmis olulisematest rände- ja rahvastikuprobleemidest. Üheks ühiseks sõnumiks, millest kirjutati nii EIA-s, teaduskirjeldustes, riiklikes arengukavades kui ka analüüsitud arvamuskirjeldustes oli see, et rände- ja rahvastikupoliitika vajab senisest rohkem tähelepanu ning antud valdkonna poliitilised otsused peavad olema teaduspõhised ning lõimitud teiste poliitikavaldkondadega. Rändemahtude suurenemine ja elanikkonna vananemine toovad kaasa muutusi rahvastiku koosseisus. Lähimõeldud ja eesmärgistatud rände- ja rahvastiku protsesside juhtimisest on kasu ühiskonnale tervikuna, kuna antud teemad on kaudselt seotud kõigi poliitikavaldkondadega.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Ainsaar, Mare & Beilmann, Mai. 2016. „Üldised hoiakud sisserände suhtes’’ *Eesti elanikkonna hoiakud kolmandatest riikidest sisserändajate suhtes Euroopa Sotsiaaluuringu andmetes : uuringu aruanne*, toim. Mare Ainsaar, Mai Beilmann. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 16-23.
2. Alender, Yoko. 2017. „Toome vene inimesed paralleelmaailmadest tagasi’’ *Postimees* https://arvamus.postimees.ee/4132069/yoko-alender-toome-vene-inimesed-paralleelmaailmadest-tagasi?_ga=2.22160507.1565797382.1524422252-422709310.1479302677 (külastatud 11.mai 2018)
3. Allik, Jaak. 2017. „Getostuv Eesti?’’ *Postimees* https://arvamus.postimees.ee/4157307/jaak-allik-getostuv-eesti?_ga=2.22160507.1565797382.1524422252-422709310.1479302677 (külastatud 11.mai 2018)
4. Altosaar, Aimar; Valge, Jaak. 2017. „Tuleva aasta rändepoliitika otsused võivad osutuda Eesti pöördepunktiks’’ *Postimees* https://arvamus.postimees.ee/4336739/tuleva-aasta-randepoliitika-otsused-voivad-osutuda-eesti-poordepunktiks?utm_source (külastatud 11.mai 2018)
5. Damoc, Adrian-Ioan. 2016. „Fortress Europe Breached: Political And Economic Impact Of The Recent Refugee Crisison European States’’ *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series* 25(1): 20-29
<http://web.b.ebscohost.com/bsi/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=e94fc7c3-8bb9-415c-83f4-90b306531324%40pdv-v-sessmgr01> (külastatud 11.mai 2018)

6. Eesti Koostöö Kogu. 2018. „Eesti inimarengu aruanne”,
<https://www.kogu.ee/tegevus/olemus-ja-roll/eesti-inimarengu-aruanne/> (külastatud 11.mai 2018)
7. Eesti Vabariigi Valitsus. 2016. „Integratsioon” <https://www.valitsus.ee/et/integratsioon>
(külastatud 11.mai 2018)
8. Eurostat. 2017. „Migration and migrant population statistics”
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics (külastatud 11.mai 2018)
9. Eurostat. 2018. „People in the EU – population projections”
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_in_the_EU_%E2%80%93_population_projections
(külastatud 11.mai 2018)
10. Greenhill, Kelly M. 2016. „Open Arms Behind Barred Doors: Fear, Hypocrisy and Policy Schizophrenia in the European Migration Crisis” *European Law Journal* 22(3): 317–332
11. Hatton, Timothy J. 2017. „Refugees and Asylum Seekers, the Crisis in Europe and the Future of Policy” *Economic Policy* 32(91): 447–496
12. Jakobson, Ave & Lauren, Mari-Liis. 2017. „Sisserände punktisüsteem pole võluvits” *Postimees* <https://arvamus.postimees.ee/4250057/ave-lauren-ja-mari-liis-jakobson-sisserande-punktisusteem-pole-voluvits> (külastatud 11.mai 2018)

13. Kalev, Leif. 2015. „Rändepoliitika eesmärgistamisest” *Riigikogu Toimetised* 31/2015, 124-135 https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2015/12/RiTo_31_280515.pdf (külastatud 11.mai 2018)
14. Kiin, Sirje. 2017. „Inimarengu aruanne näitab teed Eesti tulevikku” *Postimees* <https://arvamus.postimees.ee/4146407/sirje-kiin-inimarengu-aruanne-naitab-teed-eesti-tulevikku> (külastatud 11.mai 2018)
15. Kulbok-Lattik, Egge. 2018. „Rahvastikuprobleeme tuleb lahendada, mitte neid eirata” *Maaleht* <http://maaleht.delfi.ee/news/maaleht/arvamus/rahvastikuprobleeme-tuleb-lahendada-mitte-neid-eirata?id=80877281> (külastatud 11.mai 2018)
16. Kultuuriministeerium. 2014. „Lõimuv Eesti 2020” http://www.kul.ee/sites/kulminn/files/le2020_arengukava_uuendatud_2016.pdf (külastatud 11.mai 2018)
17. Kõva, Kalvi. 2017. „Sisserände piirarvust on saanud arengu pidur ja seda tuleb muuta” *Eesti Päevaleht* <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/sisserande-piirarvust-on-saanud-arengu-pidur-ja-seda-tuleb-muuta?id=78894266> (külastatud 11.mai 2018)
18. Ligi, Jürgen. 2017. „Aeg lõpetada karuteene venelastele” *Postimees* <https://arvamus.postimees.ee/4232461/jurgen-ligi-aeg-lopetada-karuteene-venelastele> (külastatud 11.mai 2018)
19. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. 2017. „Välisspetsialistide kaasamise tegevuskava 2017+ põhisuunad” https://www.mkm.ee/sites/default/files/valisspetsialistide_kaasamise_tegevuskava_2017-pohisuunad.pdf (külastatud 11.mai 2018)

20. Masso, Anu. 2016. „Infoväli ja hoiakud” *Eesti elanikkonna hoiakud kolmandatest riikidest sisserändajate suhtes Euroopa Sotsiaaluuringu andmetes : uuringu aruanne*, toim. Mare Ainsaar, Mai Beilmann. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 54-58.
https://www.yti.ut.ee/sites/default/files/www_ut/randehoiakute_raport_loplik.pdf
(külastatud 11.mai 2018)
21. Morales, Laura; Pilet, Jean-Benoite; Ruedin, Didier. 2015. „The Gap between Public Preferences and Policies on Immigration: A Comparative Examination of the Effect of Politicisation on Policy Congruence” *Journal of Ethnic and Migration Studies* 41(9): 1495–1516
22. Mägi, Kristjan-Ats. 2017. „Ossinovski kutsus kokku nõukoja, mis hakkab analüüsima ühiskondlikku ebavõrdsust” Delfi
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/ossinovski-kutsus-kokku-noukoja-mis-hakkab-analuusima-uhiskondlikku-ebavordsust?id=79435174> (külastatud 11.mai 2018)
23. Paas, Tiiu. 2015. „Immigratsioon kui tulevase Majanduskasvu toetaja? Eestimaa inimeste hoiakud immigratsiooni suhtes” *Riigikogu Toimetised* 31/2015, 136-144.
https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2015/12/RiTo_31_280515.pdf
(külastatud 11.mai 2018)
24. Pentus-Rosimannus, Keit. 2017. „Peaministrile ja Keskerakonnale: miks te tegelikult Eesti venelasi lõksus hoiate?” *Postimees* <https://arvamus.postimees.ee/4387441/keit-pentus-rosimannus-peaministrile-ja-keskerakonnale-miks-te-tegelikult-eesti-venelasi-loksus-hoiate> (külastatud 11.mai 2018)
25. Pevkur, Hanno. 2017. „Me peame rääkima...meist” *Postimees*
<https://arvamus.postimees.ee/4222725/hanno-pevcur-me-peame-raakima-meist>
(külastatud 11.mai 2018)

26. Pevkur, Hanno. 2018. „Kõne Reformierakonna üldkogul 2018” *Delfi*
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/pevkur-uhed-olulisimad-vaartused-on-andestus-ja-lepituse-otsimine-on-igauhe-voimalus-olla-suur?id=81767835> (külastatud 11.mai 2018)
27. Riigikogu. 2018. „Rahvastikupoliika põhialused 2035” 14. mai
<https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2018/03/Rahvastikupoliitika-pohialused-2035-PDF-680-kB.pdf> (külastatud 14. mai 2018)
28. Rudi, Hanneli. 2017. „Eestis jätkub nõukogudeaegne getostumine”
<https://www.postimees.ee/4129675/inimarengu-aruanne-eestis-jatkub-noukogudeaegne-getostumine> (külastatud 11.mai 2018)
29. Rumm, Hannes. 2017. „10 asja, millest demograafid räägivad, aga mida valijad vihkavad” *Sirp*, 9. Juuni.
30. Siseministeerium. 2015 a. „Siseministeeriumi Arengukava 2015-2018”
https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Arengukavad/2015_sism_valitsemisala_arengukava_2015-2018.pdf (külastatud 11.mai 2018)
31. Siseministeerium. 2015 b. „Siseturvalisuse Arengukavas aastateks 2015-2020”
https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/taiendatud_siseturvalisuse_arengukava_2015-2020.pdf (külastatud 11.mai 2018)
32. Siseministeerium. 2015c. „Tasakaalustatud kodakondsus- ja rändepoliitika programm 2016-2020”
https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/STAK/2016/programm_f_tasakaalustatud_kodakondsus_ja.pdf (külastatud 11.mai 2018)

33. Statistikaamet. 2017. „Eesti Statistika Kvartalikirj 2/2017”
34. Statistikaamet. 2018. „Sisseränne ületas väljarännet kolmandat aastat järjest”, 9. mai, <https://www.stat.ee/pressiteade-2018-050> (külastatud 11.mai 2018)
35. Tammaru, Tiit, Raul Eamets, Kristina Kallas, eds. 2017. „Eesti inimarengu aruanne 2016/2017: Eesti Rändeajastul” Tallinn: Eesti Koostöö Kogu
36. Tarand, Kaarel. 2017. „Ei saa me läbi rändeta?!” *Sirp*, 9. juuni.
37. Tereping, Avo. 2017. „Millest Eesti inimarengu aruanne ei räägi” *Postimees* <https://arvamus.postimees.ee/4146531/avo-rein-tereping-millest-est-i-inimarengu-aruanne-ei-raagi> (külastatud 11.mai 2018)
38. Uibu, Jaak. 2017. „Eestis süvenev ebavõrdsus kiirendab rahvastiku hääbumist” *Postimees* <https://arvamus.postimees.ee/4135441/jaak-uibu-eestis-suvenev-ebavordsus-kiirendab-rahvastiku-haabumist> (külastatud 11.mai 2018)
39. Varblane, Urmas & Raik, Vilve. 2016. „Rändest ja poliitikast” *Riigikogu Toimetised* 33/2016, 29-41 <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Varblane-Raik.pdf> (külastatud 11.mai 2018)

Public discourse of Estonian migration and population politics: response to Estonian Human Development Report 2016/2017

Anette Lõhmus

Summary

The aim of this Bachelor's thesis is to map the public discourse of Estonian migration and population politics based on the journalistic response to Estonian Human Development Report 2016/2017. The Estonian Human Development Report is written by acclaimed Estonian scientists and contains datasets and descriptions of Estonia's socioeconomic development. Its purpose is to offer a scientific basis for actions and decisions in politics and the economy. The 2016/2017 report „Estonia in the Migration Era” focused on the effects of migration era, integration and the future of the Estonia's population, culture and language. The main message was that Estonia needs to manage migration flows in order to maintain the size of its' population. This message started a wider public discussion on Estonian migration and population policies, which had already been a popular topic due to the European migrant crises. Therefore, Estonian Human Development Report gives a good basis for mapping the public discourse on population and migration topics.

To map out the public discourse, discourse analysis method was used to examine seventeen opinion based journalistic articles which contained references to Estonian Human Development Report 2016/2017. The authors of those articles were politicians, public figures and scientists from different fields. Opinion based articles offer constructive discussion without excessive sentimentality found on other platforms such as Twitter or Facebook. Statistics on population and migration changes and prognosis, state policies, previous studies on that topic were used to build a framework for the discourse analysis.

Using discourse analysis and comparing different articles made it able to point out the most discussed topics concerning population and migration politics. These were general

feedback to Estonian Human Development Report and current state policies, influence of migration on the economy, and the challenges of integrating Russian speaking population with Estonians. The general framework based on statistics, state policies and previous studies allowed to analyse different views on migration and population policies illustrated in the articles. The differences stood out most on the subject of integrating Russian speaking Estonian population with the rest. Politicians from diverse spectrums of ideological scale had fundamentally different suggestions on how to deal with the problem of segregation. All agreed that the key to integration is in the education system, but some preferred bilingual system while others advocated for public education being taught strictly in Estonian. The common denominator in many of the articles, Estonian Human Development Report, state policies and previous studies was the suggestion on migration and population policies being broader and science based. On the basis of this discourse analysis, it's important to knowledge the importance of the Estonian Human Development Report in the public discussion on population and migration policies. The scientists who participated in the making of Estonian Human Development Report 2016/2017 were also asked to compose the ground principals for Estonian population policies until 2035.

Mina, Anette Lõhmus (495100402321)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Eesti rände- ja rahvastikupoliitika avalik diskursus: vastukaja Eesti inimarengu aruandele 2016/2017”, mille juhendaja on Alar Kilp (PhD)

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, _____ (kuupäev)

_____ (allkiri)